

215. Ófehértó, római katolikus templom

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) Ú

2002. május 14-én a templom szigetelési munkálatai során emberi csontvázakra bukkantak. A helyszínen megállapítottuk, hogy a templom lábazati szigetelése során ásott mintegy 30–40 cm széles árokban a mai felszín alatt 10–15 centiméternyire másodlagos helyzetben visszadobált sírokra bukkantak. A temetkezések a templom körüli temetőhöz tartoznak, s azokat a templom korábbi bővítési, illetve renoválási munkái során már megbolygatták. Az árkokat már tovább nem bővítik, így a feltárás szükségtelen.

ISTVÁNOVITS ESZTER – ALMÁSSY KATALIN

216. Ópusztaszer, Szermonostor

(Csongrád megye) Kö

A 2002. június 3-tól augusztus 23-ig zajló feltárás eredményei röviden a következők:

A 95/4–95/5–95/6–01/1–93/2–95/2 szelvényes területén mindenütt elértük és kibontottuk az úgynevezett „fakolostor” helyiségeinek a 4. szintjét. Ez az épület legkorábbi periódusa. Megfigyelhető volt, hogy az ezek szerint immár négyszer megújított É-i szárnynak a helyét is módosították („eltolták”) egyszer az átépítések során: az egyes helyiségek azonban következetesen megőrizhették funkciójukat. A „fakolostor” alatt elértük a tatárjárás előtti, úgynevezett „kőkolostor” udvarának a 2. szintjét a 95/4–93/2. szelvényekben. Ez a már korábban feltárt szelvényekhez hasonló módon itt is erősen kötörmelék-szerű szint, aminek ráadásul egy kb. 3×3 m-es területe igen apró vörös márványtörmelékkel van borítva. Ezt a területet három oldalán oszlophelyek sora határolja: valószínű tehát, hogy a '80-as években feltárthoz hasonló kőfaragó (mű)hely állhatott itt is. A munkahelyet fedett fészkerként tudjuk elképzelni. Ez alatt a szint alatt két földbe mélyített műhelygödört tártunk fel. Az egyik (02/17. gödör) 5,5 m×3,5 m-es szabályos, ovális, lépcsőzetes kialakítású gödör, az É-i végén az oldalfalába egy egyszerű földfalú kemence volt kialakítva. Betöltésében igen sok hamut figyeltünk meg, funkciója azonban sajnos nem derült ki. A másik (02/28. gödör) jóval kisebb, erősen átégett oldalfalak és vastag hamubetöltés jellemezte. Alakja és egyéb jellemzői alapján ércpörkölő gödörnek tartható. E műhelygödörök érdekessége az a tény, hogy az 1993-ban feltárt harangöntő gödör közelében kerültek elő, tehát szemmel láthatóan a tatárjárás előtti „kőkolostor” udvarának a közepén volt egy, a tűzveszélyes tevékenységek számára használt műhelykörzet. További érdekességnek számít a „fakolostor” maradványait vágó, 14. század végi 15. századi, szokatlanul mély terménytároló gödrök sora. Egy sorozat legalább 2,5 m mély, szabályosan kialakított ilyen gödört tártunk fel gazdag leletanyaggal, melyek a késő középkori mezőváros lakóit szolgálhatták.

VÁLYI KATALIN

217. Ölbő, 1. kútvezeték

(Vas megye) Ó, Ró, Kö

2002. augusztus 21–28. között lezajlott az ölbői 1. kútvezeték megelőző régészeti feltárása. A tervezett nyomvonal több helyen is érintett őskori, római és középkori objektumokat, melyek közül kettő kemence volt. A leletanyag túlnyomó részt középkori (11. és 14–15. századi) kerámia volt, kevés tegula és állatcsont került még elő.

KISS PÉTER

218. Paks, Dunakömlőd, dögkút

(Tolna megye) Ró

2002. március 27-én lakossági bejelentés érkezett a Városi Múzeumba, hogy Dunakömlődön, a sportpálya irányából a faluból kivezető földesút jobb oldalán, az út mellett húzódó patak mentén, az utolsó házaktól 3–400 m-re, a fenyves előtt, az esőtől megmosott mélyszántásban római cserepeket, terra sigillatát, szövőszéknehezéket és vastárgyat találtak. A hely Dunakömlődtől Ny-ra, a Vörösmalmi-árok É-i oldalán, mély és száraz szántásban fekszik, a fenyveserdő és egy kis erdősáv között, amely a dögkutat is magában rejti. Néhány évtizede a kb. 100×150 m nagyságú terület közepén egy sávban még szőlő húzódott, valószínűleg ehhez tartozott a lelőhelyen ma is álló kis ház. Leleteket kb. a 110–420 m szintvonalak között találni, ameddig a domb meredekben emelkedni nem kezd. A ház és az erdősáv között több a lelet, bár a ház és a fenyves közt is található igen szóróványosan. A lelőhely központja az erdősáv széletől 5–10 m-re, a dögkút vonalában található kb. 5×5 m nagyságú építési törmelék-sűrűsödés, ahol (peremes) téglá- és kötörmelék mellett egy valószínűleg párkányhoz tartozó, párhuzamos, ferde kannelúrákkal díszített, kb. 25 cm-es mészkőtöredéket is találtunk. Ennek környékén, főleg tőle D-re, e rész DNy-i részében több hamus és egy vörös foltból gyűjtöttük a kevés, jellegtelen és nem túl rangos, 3–4. századi kerámiát.

Az erdősávtól D-re, az elgareblyézett veteményeskertben, valamint a dúllóúttól D-re alig, Ny-ra pedig az elsimított szántásban már nem találtunk leletet. Feltehetően csak egy magányos római kőépülettel és a hozzá tartozó egyéb építményekkel számolhatunk itt.

K. NÉMETH ANDRÁS

219. Paks, Dunakömlőd, Lussonium castellum

(Tolna megye) Ró, Kú

A 2002. július 1. és 31. között zajló ásatás az előző évi ásatás szelvényeinek a tisztításával és a részben visszatöltött, de még további feltárást igénylő szelvények és szelvényrészek ismételt kibontásával kezdődött.

Az erőd É–D-i főútjának Ny-i oldalán már a korábbi években kirajzolódott egy korai faszerkezetű, és egy későbbi kő építésű barakk, amelynek az ásatási évben sikerült a fontosabb szerkezeti sajátosságait meghatározni. Egy metszetben sikerült a 10/11 szelvény Ny-i, már

az omladékos partoldalba eső részén megtalálni a barakképület Ny-i zárófalát, a 10/13 szelvényben pedig a K-i főfalát. Eszerint az É-D irányban húzódó kőépület K-i helyiségsora 7,5 m, Ny-i helyiségsora pedig 4,7 m széles volt. A helyiségek É-D irányú kiterjedése változó volt, a tárgyévben É-on talált, eddigi utolsó keresztfal 3,8 m széles helyiségeket határolt. Ettől délebbre a tavalyi ásatás egy 1 m, valamint egy legalább 4 m széles helyiséget hozott napvilágra. A barakképület falai száraz kőalapozásúak voltak, és a helyenként megmaradt habarcsos maradványok alapján felmenő falai kőből készültek. A barakképülethez nyitott porticus csatlakozott az út mentén a K-i oldalon, amelynek a korábbi évek eredményei alapján a korai periódusban ásott cölöplyukai és faoszlopai voltak. Biztosra vehető, hogy a kőépülethez is porticus tartozott, ennek a nyomait azonban – mivel azok a fennsíkra való feljárást biztosító nyomsáv alatt helyezkednek el, nem lehetett vizsgálni. Megástuk viszont ezt a területet a 10/13 szelvény egy részében olyan mértékben, amennyire ezt a sávot meg lehetett közelíteni. A rendkívüli szárazságban és hőségben az éven át közlekedésre használt kemény részen a porticus területének egy sávját sikerült feltárni. Kirajzolódott annak járósintje, amelynek D-i részére a késő római őrtorony törmeléke omlott rá, de ugyanitt sikerült a barakképület K-i falát is feltárni egy ajtónyílással, amely a jelenleg legészakibbként ismert helyiségébe vezetett.

Előkerült annak a késő római épületnek az újabb falszakasza is, amelyet a megelőző évben sikerült találni. Ennek falába tegulákat is raktak, ami a korszakra jellemző rétegesen váltott falrakásra enged következtetni még akkor is, ha a megmaradt részek a fal legalsó szakaszából valók.

A barakk jelenlegi ÉNy-i sarkában folytatódott az előző évben megkezdett munka a korai rétegekben. A tavalyi terrazzós felülettől É-ra több korai réteg vágta egymást, és az egyikben, amelyik egy korai gödör volt, az égett hamus rétegben számos igen jó minőségű, részben kiegészíthető 1. századi (Claudius–Vespasianus-kor) terra sigillata, házi kerámia, és ugyancsak e korból származó üvegedény darabjai kerültek elő.

A munkába vett terület felső rétegei meglehetősen bolygatottak voltak, mivel Ny-i szélén húzódott a Bottyán-sánc, amelynek megszenesedett gerendamaradványaiból kirajzolódott Bottyán generális sáncának szerkezete. Köszönhető ez Nováki Gyula több napos munkájának, aki az erre vonatkozó rajzokat, dokumentációt is elkészítette. Kissé keletebbre egy nagy, teknőszerű mélyedés rajzolódott ki a metszetekben, amely az alján húzódó újkori téglatörmelék alapján ugyancsak erre az időszakra keltezhető.

VISY ZSOLT

220. Paks, Dunakömlőd, Vörösmalmi-árok
(Tolna megye) Ő, LT

2002. április 23-án terepbejárást végeztem a nevezett

területen. A földesutat É-ról szegélyező akácerdősávot elhagyva, az út és az erdő között fekvő 20–30 m széles szántóföldsávban kb. 500 m hosszan őskori és kelta cserepeket gyűjtöttünk, a leletek a szántott sáv É felé fordulása után kb. 100 m-rel szűnnek meg. A földesút és a patak közti részen a sűrű vetés miatt nem kutathattunk, bár a lelőhely bizonyosan innen kezdődik. A dűlőút menti földesúton tovább haladva, az előző lelőhelytől egy erdősávval elválasztott ÉNy–DK irányú földnyelv főleg Ny–DNy-i részén a száraz szántásban újra őskori cserepeket találtunk eltérő sűrűségben. A lelőhely a patak (ma részben a rajta kialakított halastóval) párhuzamos és a tó feletti erdősávig, egészen a 130 m-es szintvonalig felhúzódik. A leletsűrűsödés K-ról Ny-i irányba, a tó felé nő. Az előző lelőhelyhez való közeli fekvése miatt felmerülhet a két lelőhely összetartozása is.

Áttérve a patak DDNy-i oldalára, a Vörös-malmi alsó, hosszabb halastó DNy-i oldalán haladtunk tovább. A középső tó DNy-i oldalán, a meredek domboldalon fekvő erdősáv sarkától kezdődően kb. 50 m hosszan és a párhuzamosan fekvő kukoricatarló miatt csak egy kb. 20 m széles sávban gyűjtöttünk igen elszórt és jellegtelen őskori kerámiát. Feltehető, hogy a lelőhely jó része az erdőben található, ezért csak a szélét találtuk meg a szántásban.

Továbbhaladva a tavak feletti erdősáv mentén, a Vörösmalmi-árok és a D-ről belefolyó csatorna szögletében fekvő domb oldalában ismét őskori cserepeket és állatcsontokat találtunk. A dombtető és a csatorna közti távolság alsó felét lucerna foglalta el, így csak azt tudtuk megállapítani, hogy a lelőhely DDK-i irányban kb. 300 m hosszan elhúzódik, KÉK-i határát éppen az említett kukoricásáv miatt nem tisztázhattuk. Nem lehetetlen, hogy jobb megfigyelési körülmények között kiderül az előző lelőhellyel való összetartozása.

K. NÉMETH ANDRÁS

221. Paks, Gyapa, Templomdomb

(Tolna megye) Kö

2002. március 12-én terepbejárást végeztem a területen. A kápolnától kicsit északabbra a pusztáról DNy felé dűlőútban folytatódó kis út vezet ki, amelyről a települést kb. 500 m-re elhagyva jobbra (ÉNy felé) kanyarodhatunk, az erdővel párhuzamos, ÉNy–DK irányú földesútra.

Az út nyomvonalában, a kanyartól kb. 50 m-re rengeteg, igen apró téglá-, kő- és habarcsötörmelék található. Az úttól DDNy felé, az úttal párhuzamos, a környéket uraló dombvonulat legdélebbi nyúlványán fekszik a törmelék központja; itt igen kevés embercsont-töredéket és némi középkori cserepet is találtunk a lucernatarlóban kb. 40 m hosszan. A területet a középkori Gyapa forrásból is ismert templomával azonosíthatjuk.

A templom feltjától ÉNy felé, kb. 20 m széles leletmentes mélyedéssel elválasztva, a következő, messziről is jól látható kiemelkedésen ismét építési törmeléket találtunk, de embercsont nélkül, viszont több kerámiá-